

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiwels.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 27. aprila 1853.

List 34.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drénaži *).

Le en glas je, da poslednje leta v kmetijstvu ni nič znanjdenega bilo, kar bi bilo take imenitnosti, take vrednosti kakor je drénaža. Naši bravci vedó, na kakošno visoko stopnjo se je povzdignilo kmetijstvo angleško zadnjih 10 let — in kaj je vzrok temu? Drénaža in tičjek guano.

Ze vidimo se muzati može starega kopita, češ: „vse ni za vse; kar je na Angleškem dobro, ni tudi za nas; naša zemlja je drugač od angleške“. Tudi mi smo teh misel, da „vse ni za vse“, in da „angleško podnebje“ je različno od našega.

Al mi smo omenili tukaj le zato posebno Angleškega, kjer Angleži so posebno močno pospešili rodovitnost svojih zemljiš po drénaži, ktera pa tudi v drugih deželah, ki niso angleški v podnebnju eló nič podobne, tako hitro napreduje, da v 50 letih bo drénaža povsod tako znana, kakor sta znana zdej detelja in krompir, za ktera tudi nekda pri nas noben človek ni vedil.

V našem cesarstvu se je jela poslednji dvé leti že tudi drénaža močno razširjevati, v nadvojvodini Austrijski, na Českem itd. je že vpeljana, in na Štajarskem že tudi veselo napreduje, od kodar se bo vpeljala tudi na Krajnsko, ker slavna Štajarska kmetijska družba je prijazno podala roko Krajnski družbi in ji bo za nekoliko časa prepustila tistega moža, ki je popolnoma izveden v tem delu.

Kaj pa je drénaža? bo radovedno marsikdo vprašal, kteremu še ni znana, kaj pomeni ta ptuja beseda.

Drénaža je angleška beseda in je napravljena iz besede drén (po angleško se piše drain), drén (drain) pa pomeni podzemeljski rov ali graben, v ktereга so ceví (rori) položene, ki so iz glina napravljene in po kterih se podzemeljska voda odteka. Drénaža (po angleško draining) pomeni po tem to delo, to umetnost, pokladati take ceví pod zemljo, to je, zemljiše drénažiti (drainen). Ker je v tacih rečéh, ki so občinstvo celega sveta, nar boljše, da ne kujemo svojih besed, ampak da ohranimo izvirno, ki je v vsih jezicéh navadna, obdržimo tudi mi besedi drénaža in drénažiti toliko raji, ker se slovenskemu jeziku dobro priléžete.

Ce se vam pa, dragi kmetovavci, nova beseda podá, nikar ne mislite, da se vam z novo besedo tudi popolnoma nova stvar posiliti hoče.

*) Slavno česko kmetijsko družbo zahvalimo tú očitno, da nam je prijazno prepustila podobe, ki lepo razjasnujejo pričujoči poduk, ker le tako smo v stanu to novo obdelovanje zemljiš po »Tydenniku« tudi našim gospodarjem lahko umevno popisati. Vred.

Kmaló bote vidili, da drénaža ni kaka čisto nova reč, ampak da je že stara, dobro znana, toda le drugač in bolj pametno izpeljana stvar.

Da so si že od nekda naši umni kmetovavci prizadevali preobilo mokroto iz zemlje spravljati po odpertih ali zadelanih grabnih, je vsacemu znano.

Ko so prvi umni možaki se prepričali, da je preobila močirnost zemljišu v škodo, so skušali vodo odpeljati po odpertih grabnih, ker prvi začetek ni nikodar popolnoma. Al kmalo so se prepričali, da s takimi grabni se le vbrani zamok zemljiša, — škodljiva mokrota je pri vsem tem vstala v njem; kjer so se grabni rezali, se je veliko zemlje zgubilo, in obdelovanje zemljiša je bilo zavolj grabnov bolj zamudno, težavno in dražji.

Modra glavica kakega kmeta, te napake vidíši, si je djala sama pri sebi: kaj bi bilo, ko bi jez graben zadela? — in lejte! s kamni ali šibjem in suhljado ga je začel zadelovati, z mahom ali slamo ga pokrivati, in čez vse to pa zemlje nasipati; naredil je več tacih grabnov, ki so že boljše odpeljevali vodo, brez da bi bil zemlje kaj zgubil in da bi na ravnem zemljišu obdelovanje njegovo mudivno in težavno bilo. Bilo je tako ravnanje — zakrivanje grabnov — velika stopinja naprej.

Al pokazalo se je, da tudi tako zadela grabni še niso bili tako dobri in dostojni, kakor jih je umen kmetovavec želel, zakaj kmalo se je zapazilo:

1) da tako zadela grabni so le malo časa terpeli, ker berž ko je šibje ali suhljad, mah in slama sognjila, se je zemlja med kamne vdiralala, je zaderževala vodotok, in zemljiše je bilo iznovega močirno;

2) večkrat take grabne iznovega delati, je prizadevalo veliko stroškov, kterih se kmetovavec na zadnje naveliča;

3) tudi taki grabni za velike zemljiša niso bili pripravni;

4) globoko obdelovanje zemlje po ti napravi ni bilo mogoče.

Vsim tim napakam tedaj v okom priti, je bilo treba še eno stopnjo naprej storiti, ker vsak kmetovavec vé, da rodovitnost mokre zemlje se ne da po nobeni drugi poti povzdigniti, kakor s tem, da se, kolikor je moč, na suho dene.

Imeniten napredek je tedaj ti bil, da so začeli vodotoke delati iz žlebnatih ceglov (kórcov). Iz začetka so mislili, da se dajo taki kórci na dostiterdnem zemljišu naravnost na zemljo postaviti, — al kmalo so se prepričali, da zemlja vodo izpere in da kórci po tem križem pridejo. To jih je primo-

ralo, da so iz glina narejati dali ploše, ktere so v graben položili in na-nje potem po versti kôrce.

Al tudi to ni bilo dosto stanovitno — in pred nekimi 10 leti so prišli angleški kmetovavci na misel: namesto kôrcev raji cele rore ali cevi iz glina napraviti, in tako je bila drênaža znajdena, ktera se z nepopisljivo naglostjo širi po svetu, in ktera tako močno povzdiguje rodovitnost zemljiš.

Ker pa imamo o ti novi reči našim kmetovavcem po Slovenskem veliko veliko povedati, dabojo zapopadli dobiček drênaže na več strani, bomo jim v „Novicah“ podali popolen nauk v nji in ga razjasnili po podobah. (Dalje sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

INVICTO. DEO. CHARTO. NEVIOD. SVMM.

(Videm pri Savi na steni starega farovža.)

Rasložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Na gori navedenem napisu se je rajni Muhar zlo zagrešil. V svojem prvem spisu (*Altröm. Norikum II. stran 31, 32.*) je že bil na poti spoznati, da so ob času Rimljanov kraj Save že Slovenci stanoviti mogli, ker napis: „Invicto Deo Charto“ na njihovega Čarta opominja, — al v poslednjem svojem zgodovinskem delu „Geschichte der Steyermark“, ktero bi jaz rajši „Lehensgeschichte des Stiftes Admont“ imenoval, ga je oslepila stara strast in stara pristranost, in v strahu, da bi mu se ne bilo vse njegovo historičko preiskovanje poderlo, in „teoria Keltizma“ prevergla, je storil gerdo laž pred celim svetom, in je rekel, da na Videmskem kamnu ne stoji Charto, temoč Charito.

Pa čujmo njegove lastne besede: „Invicto Deo Charito Neviodunensium Summano. Hier bedeutet Deus Charitus so viel als Deus Amor, Cupido puer. Amor Charis (gr. Charitos, *χαιρος*), Gratia, die Huldgöttin. Die Leseart Deo Charito ist allein die wahre, und auf einer von dem Verfasser absichtlich zu diesem Zwecke unternommenen Reise nach Videm selbst abgeschrieben worden. Die frühere ganz falsche Deo Charto hat mich bei Verfassung des römischen Norikums zu den irrigsten Vermuthungen verleitet. (*Gesch. der Steierm. I. pag. 440.*)“ Oj! to je kosmata laž, in jasno pokaže, kolikor v Muharovih spisih je historičke vere najti.

Mi imamo v rokah stari prepis tega napisa, ktereja je rajni prof. Zupancič v letu 1820 prepisal, in v katerem očitno stoji „Charto“ ne pa „Charito“.

Pa nismo bili zadovoljni s tem izpisom, zato smo se na gospoda Videmskega dehanta pismeno obrnili, naj nam izpis pošlejo. Za poročstvo resnice podamo svojim bravcem njihov list, in se jim za jedno pri tej priložnosti za njihovo prijaznost lepo zahvalimo. Besede lista pa so sledeče:

„Hochwürdiger, Hochgeehrtester Herr Professor! Ich beantworte Dero schätzbare Schreiben ddo. festi SS. Apost. Slov. Cirilli et Methodi mit wahrem Vergnügen, indem ich Euer. Hochw. dahin berichte, dass Ihr Verdacht gegen den Prof. Muhar wegen gefliessentlicher Umwandlung des Charto in Charito vollkommen gegründet ist. An dem hiesigen alten Pfarrhofs, nunmehrigen Schulhause, befindet sich richtig ein Römerstein eingemauert, dessen Aufschrift wort- und buchstäblich getreu folgende ist:

INVICTO.
DEO.
CHARTO.
NEVIOD.
SVMM.

Euer Hochwürden sehen, dass von einem I in Charto keine Spur vorhanden ist, und ein I ist weder früher noch später eingeschoben worden, da alle Buchstaben gleich symmetrisch von einander stehen. Prof. Muhar muss daher das I aus der Luft gegriffen haben. Eine Reise eigens diesfalls wird er schwerlich nach Videm gemacht haben, und wenn er je in dieser Weingegend war, so hat er an dem Steine etwas zu viel gesehen, was andere nüchterne Augen nicht sehen und finden. Herr Professor können sich in Ihrem Aufsätze sicher darauf berufen, denn dass meine Angabe richtig ist, davon kann sich Jedermann tagtäglich selbst überzeugen. Ich habe die Ehre etc. Reiz m. p., Dehant.

Videm am 16. März 1853.“

Razun debele laži *) je tudi Muhar na znanje dal, da ni ne razumel latinski, in tudi ne latinske mitologie. Adjectiva „Charitus“ ne najdemo nikjer v slovnih barbarske latinščine, in ako bi Charto Charis pomenilo, bi moglo stati v tretjem sklonu Chariti ne pa Charito. Pa tudi starorimska mitologia mu ni šla dobro od rok. Pristavek Summanus, to je, summus Manium ima edini Pluto, kakor klasiki terdijo, na ktere se je on tako močno opiral, in preiskovanja slovenskih pisateljev imenoval „Wahnwitz“ ali pa „nichtserweisende Machtsprüche“.

Ciceron (*de Divinis l. I. 10.*), Ovidi (*Fast. VI. V. 731.*) in sv. Augustin (*de civitate Dei l. IV. cap. 23.*) očitno povejo, da je Summanus edino priime Plutona, kteremu je slovenski Čart v oblasti in poslu sličen bil, in kakor protislovje svetlobe (Mitrata) tudi imel pridavek invictus, ker bogova „svetlobe“ in „teme“ ni nikdor premagal (*Creuser Symbolik*).

Stari Neviodunum išejo nekteri zgodovinarji blizo Turjaškega in okoli Kerškega. Naj nam to negotovost krajnski historiki rešijo; naša naloga je samo braniti staro slovensko domovino; ali toliko samo opomenimo, da so stari prebivavci Kerške okolice bili posebni častitelji Čarta, ker je po njem Kerk, Kerško nastalo. V staroslovenskem jeziku pomeni beseda „kark“ (krk) toliko kot čern, in mislim, da je ime terga Černembi prestavek staroslovenskega Kerško. Imé Kara je indoeuropejsko. Tudi v turškem jeziku pomeni „kara“ čern, kar dag. černa gora, Kara Gjorgje černi Juri; sanskritski „kršna“, krišna, niger (*Bopp stran 49.*) Štajerski Slovenci na ogerski meji in Slovaci še poznajo besedo „kar“, ki pomeni mervto truplo in „karmine“ Trauermahlzeit, Todtenmahlzeit.

Mislim, da tudi nemška beseda Char, Charwoche, to je, schwarze Woche, bode imela svojo koreniko v indoeuropejski besedi kar, kara. Gotovo je otok Krk (Kark pri Dobrov. pisateljih Velja) dobil imé po černih oblačilih, ktere prebivavci še današnji dan nosijo, in od kterih so že znali rimski pisatelji povedati.

V litvanskem jeziku, kteri je slavenskemu nar boljše podoben, in iz tistega stebila zrastel, iz kterega slovenski, se tudi kurko veli toliko kot černo, in božanstvo neko zimsko se je velelo kurko, ktero so kot protislovje solnea — svetlobe, od tod teme — černega — častili. (*Narbut. I. 30.*) Tudi nekteri slavenski jezikoslovci izvodijo iz kar, kur, glagol kuriti, ker so stari Slovenci mervte sožigali.

Dozdaj smo domorodnemu čitatelju prinašali kamne,

*) To je pač žalosten dokaz, da celó kamni morajo lagati, če je treba zgodovino presekat! Oj, zgodovinoslovci! oj! — Bogme! da je silo potreba, da se vstopijo tak može na noge, kakor je naš gosp. pisatelj, ki visokoučeni v jezicah in zgodovinoslovju, se ne bojé poštono resnice povedati, komur gré. Vred.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 30. aprila 1853.

List 35.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnaži.

(Dalje.)

Velika dobrota drēnaže je na Angleškem tako očitna in tako spoznana, da vsak najemnik pri zemljišu, katero ima v najem vzeti, si to vselej izgovori, da mora drēnaženo biti, scer ga ne vzame. Taka je tudi v Holsteinu, na Meklenburškem in Hanoveranskem.

Če pa drēnažo tako močno hvalimo, ne smejo bravci misliti, da jo vsacemu in celò za vsako zemljiše priporočamo. Tega ne! ker znano nam je, da drēnaža ni ravno celò za vsako zemljo, in da kterikrat zamore celò v škodo biti. Al toliko je gotovo, da za večidel zemljiš je neizrečeno koristna; za tega voljo serčno želimo, da bi kmetje z lastnimi očmi nje dobrote se kmalo prepričati zamogli.

Za male kmete posamno, bi res rekli, da drēnaža ni, ker bi jim preveč stroškov prizadjala; al veči kmetije ali za več kmetov skupaj ali za celo sosesko ali občino pa že zasluži živega priporočila.

Le škoda, da redko kje je najti prave sosesčnosti, prave prijaznosti med sosedi, da bi eden družemu radi pomagali in se z njim združili, kjer velja kaj obcnokoristnega vpeljati. Če bi pa treba bilo, kaj dobrega spodrniti in sosedu vodo zapreti, da ne more na njegovo senožet teči, ali mu vsake sorte overe delati, da ne more preobilne mokrote iz svojega travnika odpeljavati, to se velikrat vidi in sliši.

Vendar upamo, da tako ne bo vedno ostalo. Pametni kmetje bojo spoznali, da v kmetijstvu se da veliko reči lože zboljšati, če se jih več skup združijo, kakor če le kdo samotež tudi vse svoje žile napenja.

Po tem predgovoru pojmo k drēnaži.

Pervo, kar nas bojo kmetovavci vprašali, je gotovo:

Kako in zakaj je drēnaža koristna?

Da na to vprašanje odgovor damo, je treba, da dokažemo poprej: zakaj je mokrota zemljišu škodljiva?

Vsak kmetovavec vé, da je mokrota pridelkom škodljiva, — na kakošno vižo pa overa rast, tega ne vé vsak, in vendar je na tem spoznanju veliko ležeče. Prosimo za posluh!

Če mokro zemljiše bolj natanjko preišemo, bomo narpoprej zapazili, da je merzlejši ali hladnejši kakor suha zemlja. Merzlo pa postane zemljiše iz dveh vzrokov:

1. Pervi vzrok je puhtenje mokrote. Vsaka reč, ktera se suši, se hladi in postaja merzlejši. Oblecimo mokro srajco, in čeravno smo na gorkem ali na soncu, nas bo vendar hladila ali celò mrazilila, dokler se na nas popolnoma ne posuši, — zakaj? Za to, ker je gorkote treba, da se tista voda, ki je v mokri srajci, zamore spremeniti v sopuh in v podobi sopuha izpuhteti ali izkaditi se iz nje. Od kod pa bo srajca tisto gorkoto vzela, ki je treba, da vodo sogreje in jo spremeni v sopar? Iz života našega, na katerem leži. Kolikor tedaj srajčina voda gorkote potrebuje, da se posuši, toliko je nam vzame, in za toliko nam je hladnejše ali celò mraz.

Ravno taka je z mokroto zemlje, ktera v podobi sopara vedno v zrak puhti, če ni zrak tako merzel, da voda v zemlji zmerzne. Kolikor pa gorkote h temu puhtenju zemljišna voda potrebuje, toliko je nar poprej zemlji sami vzame. Zato bodeš polje, ktereга zemlja pod brazdo je mokra, vedno merzlejši zapazil, kot suho polje, in hladnejši bo še celò poleti v veliki vročini, ker takrat nar več vode iz zemlje puhti, to je, takrat se nar hitreji suši.

2. Merzlejši je pa zemlja po mokroti tudi zavoljo tega, ker voda gorkoto nerada skozi se spuša. Napolnimo lonec z merzlo vodo, in skusimo jo od zgorej na pokrovu sogreti s tem, da na pokrov žerjavice denemo; lahko se prepričamo, da gorkota sila počasi skozi vodo gré, ker zgorej bo voda že zlo vroča, na dnu lonca pa še merzla. Tega se tudi lahko prepričamo, če med merzlo vodo vlijemo vrele; če ne bomo obojne vode dobro pomeshali, se bo merzla le počasi sogrela.

Iz te lastnosti vode vsak lahko zapopade, da na mokrih zemljiših v podbrazdino le malo sončne gorkote priti zamore. (Dalje sledi.)

Ogled po Austrii.

Iz kmetijskega ozira.

Če pogledamo po našem cesarstvu, da bi zvedili: koliko je rodovitne obdelane zemlje memo nerodovitne v mnogoverstnih deželah, iz katerih Austria obstoji, bomo našli sledeče razmere:

	rodovitne	nerodovitne
Na 10.000 oralih (ali na eni štirjaški milji) je zemlje		
v doljni Austrii	9557	443 oralov
v zgornji Austrii	9091	909 "
v Salcburgu	8023	1977 "
na Štajarskem	9160	840 "
na Koroškem	8847	1153 "
na Krajnskem	9512	488 "
na Teržaškem in Goriškem	9432	568 "
na Tiroljskem	6416	3584 "

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 4. maja 1853.

List 36.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnaži.

(Dalje.)

Mokrota zemlje izvira sosebno iz 3 vzrokov: V nekterih krajih iz studencov. Dežnica in snežnica na gorah in gričih tako dolgo razpók in lukinj pod zemljo išete, da zadenete na tak svet, ki mokroto popiva, ktera po tem v nižjih krajih kot studenec na dan pride. Za to najdemo pod gorami povsod mnogo studencov, mnogokrat pa tudi mokrih zemljiš. Če na tacih mestih svet ne visi, da bi voda ročno odtekati mōgla, se napije vēs svet krog in krog mokrote, in če je to veliko let ter-pelo, postane močirje v taki okolici.

Drugikrat se napravi mokro zemljiše iz dežnice in snežnice, če je lega takošna, da voda odtekati ne more, in je spodnja zemlja taka, da mokrote ne spuša rada skozi, ktere se po tem toliko nabere, da je sončna gorkota nikakor posušiti ne more.

Še drugikrat močirno zemljo napravijo potoki in reke, če iz svojega toka ob povodnjistopajo, in je lega kraja taka, da delj časa voda odteci ne more. V tacih okoljšinah je prvo, da se struga reke ali potoka popravi. Strugo reke popraviti je pa drago delo; kaj tacega se zamore le država (cesar) lotiti. Dosti potokov in hudournikov pa je, pri kterih bi se dalo brez velicnih stroškov veliko storiti, ako bi se le soseske (občine) tacega potrebnega in koristnega dela marljivo lotiti hotle, s kterim bi se dale od ene strani povodnji zabraniti, od druge pa pomanjkanje vode odverniti. Ko bi soseske le to spoznati hotle, da je njih lastni dobiček, če bivzajemno to popravile, bi jim dostikrat treba ne bilo zdihovati po vodi, da se jim je posušila, ali preklinjati povodinj, ki jim velike škode prizadevajo.

Da je pa zemlja močirna, se spoznā:

1) iz nekterih zeliš *)), ktere se najdejo le na mokrih zemljiših. Take zeliša so malo prida ali celō škodljive; žito na tacih zemljiših je slabo; kislō senō ni veliko vredno, živina ga ne jē rada, in če ga jē, ji nič ne tekne; sadno drevje medli in se slabo sponaša;

2) močirno zemljiše se spoznā dalje tudi iz barve zemlje; sosebno novo orana njiva je na mokrih krajih bolj tamne barve in se počasi suši; ob suši je tako polje polno kep in gruč, ki se sterdijo na soncu kakor kamen, da jih brana in valjar komaj premagata;

3) če na mokrem zemljišu le plitvo jamo

*) Take zeliša so na priliko: zlatice (močirske in vodne), močirska preslica, terstje, bičje, ločje.

skoplješ, kmalo jo bo voda zalila, ki ne odteka; 4) cela okolica že kaže, da je zemlja močirna; kolovozi na potih so vderti; zemlja je razpokana; zrak je merzel in vlažen; zgodaj jeseni in pozno spomladi je slana (mraz), če je se nikjer ni, je tukaj; sneg pozno kopni; poleti je v tacih krajih muh, brenceljnov in družega merčesa, da je joj za ljudi in živino; žabe ragljajo, da je kaj; ovce hirajo, metljaji in vodenica jih morijo, in družih bolezin je več kakor dosti.

Iz tega je očitno, da je posebno ilovnata zemlja tista, ktera potrebuje, da se po drēnaži na suho dene, pa tudi za pešeno zemljo je drēnaža potrebna, ako je podbrzdina mokrotna.

Tudi je dosto tacega polja, ki je poleti čisto suho in na kterem se ob prav vročih letinah še dokaj pridela; če je pa vreme navadno, ne presuho, stoji sad na takem polji vselej veliko slabeje in ob deljčasnem deževju grē pod zlo. Marsikdo bo morebiti mislil, da takošna mokrota, ki preide poleti, ni škodljiva sadežem, in da na tacih zemljiših ni drēnažbe treba, — al možaki, ki tako menite, niste na pravi poti, zakaj rastljinam škodje posebno zimska mokrota, kadar zastaja pod brazdo, da je sonce osušiti ne more, in škodje toliko huji, kolikor bolj merzla in mokrotna je spomlad bila.

Al pa ne bojo take zemljiša po drēnažbi presuhe? al se ne bo po nji vsa voda pregnala, ktera je rasti potrebna? — bo morebiti marsikdo vprašal.

O tacih zadevah mora kmetovavec le skušnje pobarati: kaj one pravijo. Skušnja pa uči, da po podzemeljskih cevih, iz kterih drēnaža obstoji, se le odpravi tista voda, ki je odveč, ki je tedaj škodljiva. Drēnaža na pravem mestu in prav speljana dela čudeže na zemljišu! Na njivah, kjer poprej še ovsa ni bilo varno sejati, rase sedaj pšenica in repa, da je veselje viditi, in na senožetih, kjer je nekdaj le bičje in ločje raslo, se kosí sedaj po drēnaži nar zlahnejši senō.

Vse to niso le lepe besede, temuč so zlate skušnje! (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

Platno ali pavola?

Ker je pavolnata preja veliko bolj kup kakor lanēna, so jo jele fabrike med platno zlo mešati, in tako sedaj marsikdo misli platna kupiti, pa kupi zmes iz platna in pavole. Če fabrika to očitno naznani, ni goljufiga; če pa že vsako nit tako presti dá, da je zmešana iz prediva in iz pavole, je to goljufiga, ktere ne okō ne roka lahko ne zapazi. Pravijo scer, da taka goljufiga se da izvediti, ako se kosček tacega platna v kakošni kislini neko-

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 7. maja 1853.

List 37.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drénaži.

(Dalje.)

Orodje rezati drénažne grabne.

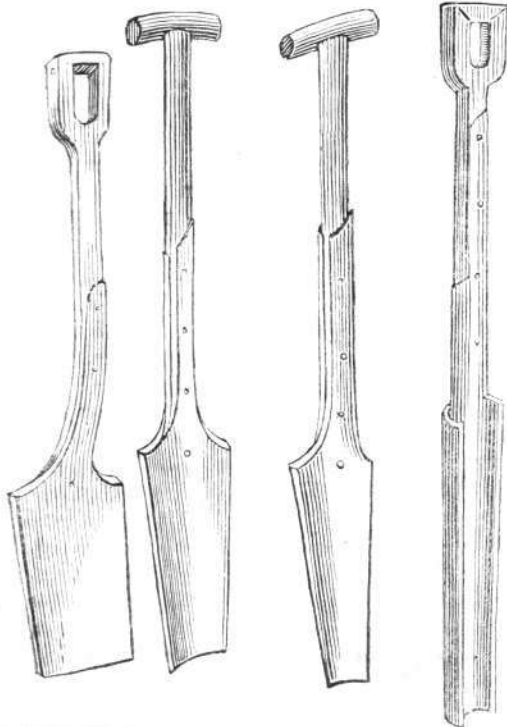
Povedali smo že, da po stari šegi napravljeni podzemeljski grabni so se radi vdiral, in ker je njih naprava tudi draga bila, je strašilo to posebno posestnike velicih zemljiš tako, da so jih opustili.

Če je treba bilo nekaj vsak graben tako širok narediti, da je zamogel kopač v njem stati, se delajo sedaj grabni 4 do 7 čevljev globoki, pa tako ozki, da so zgorej k večem dvanajst, na dnu pa le troje pavcov široki, to je, ravno toliko široki, da le cevi v njih dosto prostora imajo, ktere se od zgor doli pokladajo, brez da bi treba bilo delavcu v graben stopiti.

Take ozke grabne rezati pa je le mogoče s posebnim orodjem, ktero so bistroumne glave znajdle in skušnje popolnoma poterdile. Je pa to orodje tole: *)

Štiri lopate, s kterimi se grabni režejo:

Pod. 1. Pod. 2. Pod. 3. Pod. 4.

Podoba 1. nam kaže široko lopato, s ktero se začne nar poveršnji in nar širji del grabna rezati. Lopata sama je navadno 14 pavcov dolga in 9 pavcov široka; zato je tudi prvi izrezek zemlje 14 pavcov globok in 9 širok.

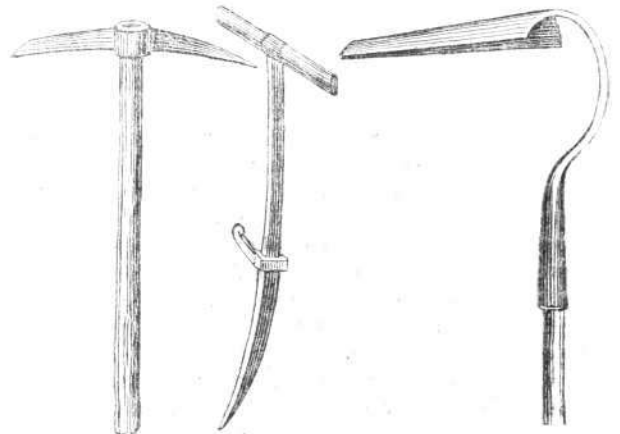
Ko je prvo delo storjeno, pride druga lopata na versto, ki se ožji lopata (Stechschau-fel) imenuje in na 2. podobi vidi: je zgorej 8, spod 4 do 6 pavcov široka in 14 do 16 pavcov dolga.

Ko je drugo delo storjeno, pride še ožji lopata na versto, ktero podoba 3. kaže; ta je zgor 5 do 6 pavcov, spod 3 do 4 pavce široka in 18 do 20 pavcov dolga, tako, da graben postane ž njo že 3 čevlje in 4 do 8 pavcov globok. S to lopato mora delavec nar bolj ročno v caker hoditi, ker ni dosto, da bi ž njo le zmiraj navzdol tišal, ampak mora zemljo tudi na stranéh lepo gladko in čisto rezati.

Lopata, ki jo podoba 4. kaže, se imenuje žlebata lopata (Hohlgrabscheite), s ktero se naj zadnje reže, ko je bil graben poprej s posebno zakrivljeno lopato počeden.

Zraven lopat je treba še družega orodja.

Pod. 5. Pod. 6. Pod. 7.

Na podobi 5. vidimo kramp (Pikelhaue), kteri se potrebuje, če je spodnja zemlja bolj kamnitna, da se ž njim terdina razruši.

Če pa so v spodnji zemlji veliki kamni, je posebno dobro tisto orodje, ki ga podoba 6. kaže in se stopni cepin (Fusspikel) imenuje.

Podoba 7. nam kaže žlebato matiko (Rinnhacke), s ktero se izrezana zemlja iz dna meče.

(Dalje sledi.)

*) Podobe tega orodja nam je, kakor smo že omenili, slavna česka kmetijska družba prijazno posodila; kdor pa želi

tako orodje viditi, naj ga gre na vert kmetijske družbe na Poljane v Ljubljani ogledovat; prišlo je po sporočilu prečastitega našega predsednika gosp. Terpinca naravnost iz Londona; je tedaj izvirno angleško. Vred.

NOVICE

kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 11. maja 1853.

List 38.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnazi.

(Dalje.)

Kadar je graben izkopen, se mora zvediti: ali je potočje dostojno, to je, ali toliko visi, da se voda iztekati zamore. To se pa zvē na več viž:

1) kjer zemlja ni ravna, se to prav lahko zvē. Ko je namreč dno grabna čisto počedeno, naj se napravi v njem majhnih jez, 3 ali 4 pavce visok, da se voda zagradī; zajezena voda bo kmalo naznanila: ali je potočje dostojno ali ne. Tako naj se poskuša na več krajih grabna. Je pa graben suh, naj se vlije več škafov vode va-nj za ravno tako skušnjo, ali

2) naj se vzame lvelj (nevel) (Schrottwage). Da pa lvelj zavolj majhnih neravnin na dnu grabna ne bo napčno kazal, je dobro, da se na dno položi letva (lašta), in na to še le lvelj. Če stopi kroglica iz svoje votline in se nagne navzdol, je to znamenje, da graben dostojno visi.

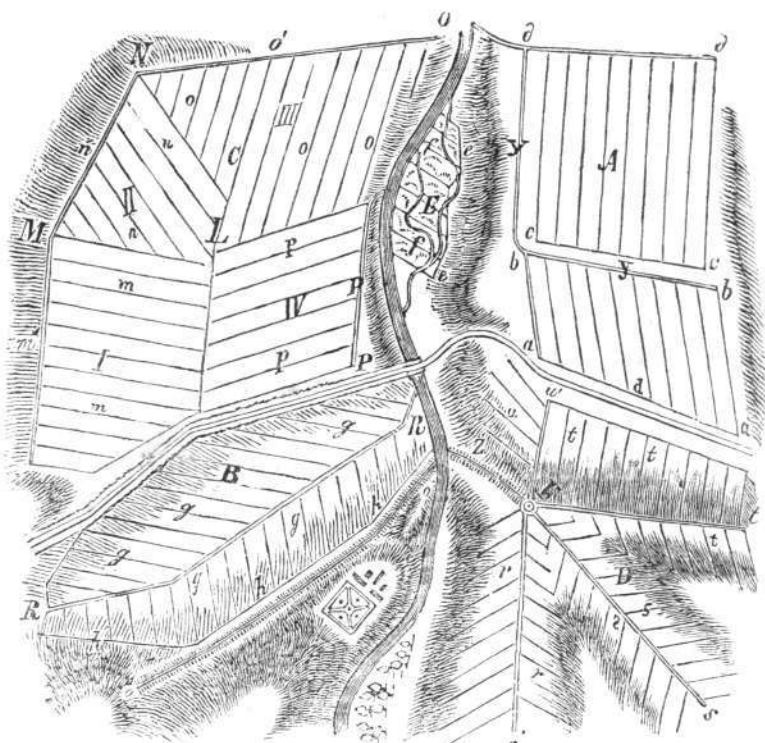
Če se da veliko zemljiše drenažiti, je treba, da izveden mož poprej o snovo celega zemljiša načerta, ki se ima na suho djati, — potem se mora natanjko preiskati, kje, kam in kako zemlja visi, in kako je spodnja zemlja vstvarjena in zložena.

Ker ima skozi pokrite podzemeljske cevi voda iz zemljiša odtekati, je tolikanj bolji, kolikor bolj se zamorejo grabni nagniti, da je potočje veči, zato naj se cevi položē vselej po nar veči stermīni, ki se najde na tistem zemljišu.

Kadar se pa zemljiše na suho deva, je treba sledeče vediti. Da pa besedo razjasnimo s podobo, naj se ogleduje sledeči obris.

1) En stok je občni stok (Haupt-Sammelort des Wassers), kamor se steka vsa voda iz družih manjših stokov. Tak velik stok zna biti, postavim, memotekoč potok, kakor je na ti podobi po sredi viditi, ali je kak bajer, kakor se vidi na prostoru *D*. Kjer ni ne unega ne tega, se morajo dostikrat napraviti dolgi odkriti grabni, kakor se to vidi na prostoru *D*, kjer se odpeljana voda po odpertem kanalu *Z* naprej pelje.

2) Razun tega občnega stoka so poglavne cevi ali nabiravnice (Haupt- oder Sammel-drains), ktere sprejemajo stranske cevi, ktere su-

šijo zemljiše. Take poglavne cevi se vidijo na podobi ob krajih pri čerkah *y*, *dd*, *ó*, in tako dalje.

3) Zraven teh so stranske ali sušivne cevi (Neben- oder Entwässerungsdrains), ktere vodo iz zemlje same sprejemajo in v nabiravnice peljejo. (Dalje sledi.)

Župani glejte kaj delate!

(Konec.)

3. Sladko upanje kmali hišico delati in v posest imeti, in vsakdanji izgledi, da vsak lahko privoljenje dobi se ženiti, čeravno je še le morebiti pred 3 ali 4 mesci v sosesko prišel, jih več na napčno pot pripelje. Prevelika in nepremišljena dobrotā županov podpira tedaj tudi razuzdanost.

4. Množi že tudi siromaštvo. Slabo izrejeni otroci, kteri do desetega leta in še delj časa se le malo dela vadijo, se pridno okoli potepajo, po kerčmah in plesiših vse napčnosti nabirajo; in tudi kjer je šola, zato, ko starši ali sami zanikerni ali pa od dela zadržani, nanje dovolj ne pazijo, ali prepozno v njo pridejo ali clo nauk opušajo, redko dobro poratajo. Če pa starši zbolē

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 26. septembra 1860.

Farovške kmetije.

V časniku bavarske gospodarske družbe „Zeitsch. der landw. V. für B.“ smo brali te dni „misli nekega fajmoštra (župnika) o farovških kmetijah“. Ker se nam ta sostavek tudi za nas dosti mikaven zdi, ga poslovenimo tudi v našem listu. Tako-le se glasi:

„Pogostoma se slišijo pritožbe, da farovške kmetije malo dobička donajajo, ravno od takih fajmoštrov, ki imajo dobre fare, so si že nekoliko premoženja naredili in katerim bi se ne bilo treba s kmetijami ukvarjati, ker morejo od družih dohodkov živeti. Če ima kak beneficijant ali kak šolmašter kako kmetijico, je vesel, da jo ima, ker pravi, da si pridelava saj najpotrebniših reči.

Vem, da se mi bo zaverno: kmet dela sam, duhoven pa si more delavcov najeti, ki mu snedó, kar je pridelal.

Kaj kmet — bi takim rekel — le od sape živi? Od česa pa živi njegovih 5 ali 8 otrok? Gotovo vse mora kmetija prerediti.

Ne manjka se duhovnov, ki mislijo, da so dobro znajdeni v kmetijstvu, pa ni res. Odtod izvirajo pritožbe, da kmetija nič ne nese.

Kmetija je že še dobra mati, ki svoje otroke redí, in sicer z drobrim dobičkom, če se letina ne pokazi in niso davki prenapeti.

Al kmetije imajo za duhovna še veliko večjo pomembo kakor za družega človeka. Zakaj nek?

Pervič zato, ker tudi fajmošter na kmetih potrebuje odpočitka od svojih mnogih in težavnih opravil. Pa kam če iti? V oštarijo ne sme ali noče iti. Koliko nedolžnega veselja je tedaj za-nj, ako hodi za kratek čas po svojem polji, pa ogleduje, kako se sponajajo njegove skušnje!

Drugič. Če je pri farovžu kmetija, je tak fajmošter v veliki ožji zvezi s svojimi farmani v veselih in žalostnih časih; on jim ni ptujec, ampak je sosesčan svojim ljudém.

Tretjič. Zvedeni fajmoštri, ki imajo kmetijo, so največji podporniki kmetijstva in njegovega napredovanja, zakaj kmet se ne uči rad poljedelstva iz bukev, ampak po tem, kar vidi.

Četertič. Ko so bili samostani (kloštri) odpravljani in veliko grajsin prodanih, so postali farovži s kmetijami edino pribežališče revnim ljudém. Lačen rokodelsk fant, ki po svetu gré dela iskat, se podviza, kadar se poldne bliža, da doseže farovž, kjer bo kaj kosila dobil. Ko začne žitna cena višja prihajati, zapre kmet svojo kašto; vsak gré tedaj k fajmoštru. Jez skor vse žito, kar mi ga čez domače potrebe ostaja, prodam po merniku na drobno, in ne enkrat mi ni treba žita kam na prodaj peljati. Stari siromaki išejo kos kruha v farovžu. Farmani brez grunta in z veliko družino prosijo kos zemlje, da bi vsadili mervico krompirja ali si vsejali malo repe. Neki farman z veliko družino je vse zapravil in že je tako nevaren človek bil, da ga nobeden ni več hotel za delavca. Farovž je redil njega in njegovo družino proti temu, da je mogel pri farovski kmetii delati — in lejte! vès drug človek je zdaj in tak dober delavec, da ga vsak najraje ima. Kaj takega zamore le

fajmošter s kmetijo storiti, in če mu tudi vse ne donaja gotovega dnarja, si pridobi s takim ravnanjem, kar je več vredno kot blago in dnar.

Če ima fajmošter tudi veliko kmetijo, naj jo obderži in obdeluje sam; če večja je kmetija, manjši so v primeri stroški, zakaj število poslov ali delavcov ne raste v primeri s številom oralov zemlje. V štant dajati svoje zemljiša, ni dobro gospodarstvo. Perve leta gré že še dobro, — kaj pa bo čez 10 let? — izmolzenega polja nobeden več noče v štant in fajmošter mora iznovega začeti take izpite njive z velikimi stroški obdelavati. To sem jez sam vse le prenesrečno skusil; zato svetujem: noben fajmošter naj ne daje svoje zemlje v štant — k večjemu take, ki so prav daleč od farovža — sicer mu bo njegov naslednik slabo hvalo vedil za revni grunt, ki mu ga je zapustil“.

Tako govori fajmošter v omenjenem časniku. Mi pristavimo temu še to-le:

Kmet ravna le po tem kar vidi; premalo je še omikan, da bi se iz bukev učil kmetijskih vednost. Izgledi so njemu šola kmetijstva; brez izgledov ostaja pri starem in — zaostaja.

Najboljši izgledi pa so mu farovžke kmetije. Do fajmoštra ima kmet navadno več zaupanja kakor do velike gospóde, zlasti take gospóde ne, ktera se ž njim ne pečá in mu je le ptuja. So že tudi pri nas taki grajsinski gospodarji, ktere kmetje prav radi imajo in jih visoko spoštujejo, pa veliko jih ni. Duhovni pa so s kmetom v ožji zvezi in res je tudi, da za zboljšanje našega kmetijstva, naše sadjoreje, našega vinstva, naše bčeloreje in naše židoreje so si duhovni največje zasluge pridobili. Naj ravnajo tako naprej, kakor jim v omenjenem sestavku bavarski fajmošter priporoča. Zato je pa treba, da se že v sercu bogoslovcev uname ljubezen do kmetijstva in da se podučijo pred iz bukev v potrebnih rečéh. Tako bojo prišli na kmete tudi kot pravi apostoljni umnega kmetovanja. Če se ž njimi vred tudi učitelji ljudskih šol poprimejo v šoli tega blagega početja, bo napredovalo kmetijstvo naše od dné do dné bolj, in toliko bolj, ako sčasoma pride še več kmečkih fantov iz kmetijske šole na kmete, in bojo kmetje naši spoznali, da je treba tudi kmetijskih bukev in novíc prebirati, da vse zvedó, kaj in kako se godí po svetu.

Strašni kebri na Gorenskem

ali vprašanje:

Ali gremo naprej ali nazaj?

(Dalje.)

Čez most na drugi strani je saspski gojzd. Spe je treba iti precej visoko čez hrib. Gojzd je do verha, na verhu je pa cerkvice sv. Katarine. Zdaj pa tukaj enmalo počimo; se deleč okoli vidi; vidi se vsa blejska okrajna in čez Radoljco in deleč okoli. Spodej pod hribom je vas Sas p; tukaj po hribu okoli pa je vsa prazna gmajna. Kaj mislite: koliko sto in sto dreves bi tukaj lahko rastlo! — pa se gotovo kebrov bojé, da tako malo drevja zasadé?

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 18. maja 1853.

List 40.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drénaži.

(Dalje.)

Naj prvo se začno velike cevi (nabiravnice) pokladati in scer tiste nar poprej, ki imajo nar več notranje svetlobe in kjer je graben na dnu tako širok, da zamore delavec v njem stati in cevi z roko pokladati.

So naj širji cevi nabiravnic položene, se začno pokladati ožji; in za temi pridejo na versto še le stranske. Preden se pa položé cevi, je treba da je dno grabna dosto terdno in lepo ravno pripravljeno, da se cevi dobro prilézejo.

Ker pa tisti, ki graben reže, ne more ravno tako natanjko delati, da bi berž vse lepo ravno bilo, se graben s stopičem terdno potlači, ki se drenažni stopič (Drainstampfer) imenuje.

Je s stopičem, ki je iz železa napravljen in tako širok, kakor je dno grabna široko, graben terdo in ravno potlačen, se pokladajo cevi porédoma tako, da z eno cevjo vred se vselej en oklep položi.

Ker pa stranski grabni niso tako široki, da bi delavec zamogel v njih stati, je za pokladanje tacih cevi pokladnika treba, s katerim se cevi zasačijo in v graben pokladajo; z položene cevi sname delavec pokladnik in seže po drugi in tako naprej. Vajen delavec zamore v eni uri 350 majhnih cevi položiti. Zadnja cev vsacega grabna se z plošnatimi kamni ali ceglattimi zadela, da ne more perst va-njo.

V tacih močirnih krajih, kjer zemlja ni dosto terdna, je treba, da se dno grabna z ilovco zatlači in na-njo cevi položé.

Kakor hitro so po celem grabnu cevi položene, se začne graben spet z zemljo zadelovati. Če bi za to časa ne bilo, je dobro, ako se izpervega le za čevelj debelo zemlje nameče. Nikoli ni varno cevi ne zadelanih pušati, ker ne zadelane se lahko premaknejo ali razbijejo, če se kamnje na-nje vdere ali jih ljudje ali živina pohodijo. Preden se pa graben zadeluje, je treba ga še enkrat ogledati: ali ležé cevi lepo ravno in terdno vkup staknjene, in ali so konci cevi, kjer se voda vteka, dobro zavarovani, da se ne zamašijo.

Nar prvo pa se začno veliki grabni zadelovati in scer tam, kjer nar nižje ležé. Če je drénaža v tako imenovani lahki zemlji narejena, je dobro, ako se cevi poprej z dobro ilovco pokrijejo, da drobna perst ne pada skozi špranje va-nje in se po nji ne zamašé. Kjer ni pripravne ilovce, naj se položi rušnja z zeleno platjó, mah, listje in enaka soderga čez cevi, potem se še le graben z zemljo zadela.

Nekteri so mislili, da je še bolje grabne deloma s kamni zadelati in tako ž njimi drénažo še zboljšati, — al kamni so nevarni, ker se lahko cevi razbijejo; tudi podražijo drénažo, ker bi se jih veliko potrebovalo, in so brez prida. Zdaj tedaj nihče več s kamnjem ne zadeluje grabnov.

Drugi pa mislijo, da je bolje živo perst ali brazdo spod, mertvico pa zgor v graben zametati. Ker pa mertvica, globoko iz dna izkopana, večlet potrebuje, da rodovitna postane, je gotovo bolje, ako brazda ali živa perst na verhu ostane.

Zadenejo delavci grabne kopaje na kamne, naj se izkopljejo, ako niso preveliki; so pa veliki, se morajo zdrobiti s smodnikom (pulvrom).

(Dalje sledi.)

Smerkov konj je zlo nevaren človeškemu zdravju.

Večkrat smo že omenili, da kužnina smerkovega konja je človeku zlo nevarna. Nar bolj nevarno je, ako si človek v kako prasko ali rano na roki ali obrazu vcepi smerkelj konja; pa tudi zlo tanjka kožica ustnic (žnabelj) ali nosnic se zamore oskruniti s tim strupom. Če človek nalezle tako boleziñ od konja, se mu le malokterikat pomagati more. Žalostna prigodba nedavnej v Mangherow-u na Angleškem spričuje iznovega, da ljudém, ki niso v živinozdravništvu dobro poučeni in ne vejo kako s takim konjem ravnati, ki se po postavah tako mora berž gosposki naznaniti, naj se varjejo smerkovega konja kakor strupene kače. V Mangherow-u je cela kmečka družina žalostno smert storila! Pervi se je oče oskrunitil od smerkovega konja; od njega je mati z otroci vred boleziñ nalezla, in celò dve mladi deklici, ki ste k unim večkrat hodile, ste zbolele in tudi umerle.

Naj je ta žalostna skušnja resno svarilo vsim: kako pazljivim nam je treba biti pri smerkovem konju!

Občni zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Osnova nove postave za čas terganja (bendime) na Dolenskem je zbudila prav žive pomenke. Slavno c. k. deželno poglavarstvo je po mnogih skušnjah prepričano, da veliko nogradnikov tergati začné, preden grojzde dozori, iz kterega se potem zagatno, kisló in brez cene vino dobí-a, ktero dobro imé tudi vrednega domačega vina spodkopuje in je tako celi deželi v škodo. Zato je izročilo kmetijski družbi: naj ona z zvedenimi možmi osnovo tergatvine postave izdela, ktera je ravno sedaj toliko potrebuši, ker uvožnja horvaškega vina ni

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 21. maja 1853.

List 41.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drénaži.

(Dalje.)

Kako pa pride voda v cevi?

Tako bo vprašal marsikteri bravec.

Na dvojno vižo — mu odgovorimo.

Deloma po špranjah ali spéhih, ki so med cevmi; če so cevi še tako dobro vkup staknjene, ostanejo vendarle špranje med njimi, in ravno skozi te priteka nar več vode v nje. Skušnje kažejo, da dalje od špranj, kjer so cevi sklenjene, je ilovnata zemlja na vse strani razpokana, in po tih razpokah priteka deževnica berž v cevi. Iz tega se tudi lahko zapopade, kako da zamore v 48 urah vsa odvečna voda iz zemlje preiti, če je poprej še tako dolgo in zlo deževalo.

Deloma pa tudi skoz cevi same voda rosi. Žgana in nepocinjena glina ni nikdar taka, da bi vode skozi ne spušala. To očitno vidimo na nepocinjenih posodah za cvetlice; če jih postavimo v vodo, bo zemlja v njih sčasoma vlažna. Kdor tega ne verjame, se lahko prepriča, če vzame kakošno novo, visoko in ozko lončeno posodo (nepocinjeno); da voda va-njo ne more, naj jo terdno zaveže z mokrim mehurjem, in če hoče to še bolj obraniti, naj mehur okolj robu zamaže s kakošnim votom (kitom). Po tem naj postavi posodo v vodo. Če jo čez več dni odpre, bo vidil, kako iz vsih krajev skozi posodo voda rosi, in na dnu je je že dokaj nabrane.

Kako delječ narazen naj se pokladajo cevi?

To se ravna po lastnosti zemlje, v katero pridejo cevi.

V pešeni ali scer rahli zemlji, kjer se voda ložje steka, zamorejo cevi dalje saksebi biti, v ilovnati zemlji pa morajo veliko bližje skupaj biti.

Preden se pa določi: kako delječ narazen imajo cevi priti, se mora poprej vediti: kako globoko se zamorejo grabni narediti in s kolikšnim potočjem (Gefälle). Na Angleškem so cevi, če so grabni 4 do 6 čevljev globoki, po lastnosti zemlje na njih vah za 24 do 60 čevljev, na senozetih pa tudi po 100 čevljev narazen. Sploh se zamore reči, da v močni ilovnati zemlji, če so grabni 4 čevlje globoki, je dosti, ako so cevi po 24 čevljev saksebi, v bolj rahli zemlji pa 30.

Če se cevi predelječ narazen pokladajo, se ne osuši zemlja tako, kakor bi treba bilo, rodovitnost močno povzdigniti. Da se tedaj pravo zadene, je treba včasih cevi za poskušnjo položiti (Probedrains). V ti namen se namreč položite dve cevi toliko narazen, kakor se misli, da bi utegnili prav biti. V sredi med njima se po tem zverta navpik luknja v zemljo, tako globoka, da ne seže

celo tako delječ, kakor cevi ležite. Če se v ti luknji nič vode ne prikaže, je to znamenje, da ste cevi v pravi širjavi narazen; se pa prikaže voda, se morete bližje skup položiti.

Če se pa cevi pre več skupaj pokladajo, prizadene to le večji stroške, brez da bi kaj več pomagalo.

Kako dolgi naj bojo vodotoki?

Dolgost ene rajde za drugo se ravna po širjavi cevi, po večem ali manjšem potočju, in po tem: ali so grabni bližje ali širje narazen.

Kolikor ožji so cevi, kolikor manj zemljiše visi in kolikor bolj narazen so grabni, toliko krajši morajo vodotoki biti. Skušnja je učila, da ena rajda ne smé čez 150 sežnjev dolga biti, če notranja svitloba cevi le en pavec znese, ker scer voda ni v saau popolnoma odtekati.

Kolikšno naj bo potočje (Gefäll)?

Kar potočje vtiče, to je, za koliko naj je zemljiše nagnjeno, velja skušnja, da je zadostno, ako zemlja pri 100 čevljih za 1 pavca visi; vendar je boljše na 100 čevljev 2 pavca dati, ker voda po tem toliko hitreje odteka; 6 pavcov pri 100 čevljih je pa že prav veliko potočje.

Še nekaj. Na koncu, kjer se cevi iztekajo, je dobro, dvakrat tako dolgo cev, to je, 2 čevlja dolgo cev položiti, da terdno leže in jih voda ne spodpira. Če to ni zadosti, je treba konec (iztočje) cevi s cegli ali kamni podzidati, včasih celo zid napraviti, da vse terdno ostane.

Pri cevih, ki niso pod vodo, se včasih primeri, da miši, žabe, krote itd. va-nje zlezejo in tako vodotok zajeziijo. O tacih okoljšinah je dobro, med dve zadnje cevi drateno mrežo djati, da žival ne more naprej. (Dalje sledi.)

Potovanje po okrajnih natoroznanstva.

Kemija — in kuhinska sol.

(Nadalje 17. lista.)

Vzemi kuhinske soli, deni jo v naj hujši vročino, — kaj boš dosegel? Sol se bo raztopila, in o tisti vročini, ktera železo beli, bo spuhela v zrak, kjer pa, shladivši se, bo sopet v drobne kristalčke se spremenila in sol postala, kakoršna je poprej bila.

Vzemi soli, zmeli jo in ogleduj jo z drobnogledom, — kaj nek boš zapazil? spet tiste kocke, ki so kuhinski soli lastne.

Al smo po tem takem z vso svojo umetnostjo in vsim svojim zasledovanjem pri kraji? Je tukaj meja, čez katero človeški um ne seže? Se morebiti tukaj natora brani kaj več razodeti o skrivnostih svojih? In ven-

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 25. maja 1853.

List 42.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnaži.

(Dalje.)

Korist drēnaše.

Naši bravci razumejo zdaj napravo drēnaše. Toliko lože se bomo po tem pogovorili o tem: kako pomaga drēnaža in v čem obstoji nje korist ali hasen.

1. Ko je zemljiše po drēnaži, to je, podzemeljskih cevih na suho djano, je deževnica prisiljena večidel v zemljo se stekati, in kar je je preveč, po cevih odtekati. Scer je po verhu odtekla in je gnojivne dele, ki jih v sebi ima, namest v zemlji pušati, saboj jemala; sedaj ostanejo v brazdi.

2. Drēnaža brani, da se ne more zemljiše zamočiti, ker podzemeljska voda po cevih odteka, tedaj ne more več kviško stopiti in zemljiš zalivati.

3. Zemlja postaja po drēnaži bolj suha in rahla, in se po tem takem lože obdeluje. Celō spēhata ilovnata postane bolj perhljiva.

4. Eden nar večih dobičkov, ki se z drēnažo doseže, je pa dalje ti: da je po podzemeljskih cevih zraku (ljuftu) vedno pot odperta pod zemljo in v zemljo. Saj vsak kmetovavec vé: koliko je zrak za vse rastline vreden in da iz zraka izvira velik del rodovitnosti zemlje. Ta dobrota, katero druge polja živjajo le po verhu zemljiša, prešinja po drēnaži zemljiša tudi od znotraj. Kolikšen dobiček!

5. Kakor grē zrak po cevih v zemljo, tako grē tudi gorkota; gorkota pa je, kakor vsak vé, tista moč, ktera obuja življenje v rastlinah. Če je bilo zemljiše poprej tudi o veliki vročini poleti spodej merzlo ko led, je po drēnaži gorko, ne veliko manj kakor v tistih gnojnih gredah, ki jih vertnarji na vertih imajo.

6. V taki zemlji kalijo semena hitreje, vse hitreje rase in zori. Skušnje so učile, da so žita za 8—10 dni poprej na drēnaženih njivah dozorele kakor na družih čeravno suhih.

7. Po drēnaži postane gnoj še le prav rodoviten. V mokri zemlji je hlevski gnoj slabo strohnel in kar ga je v bolj tanjkih drobcah strohnelo, je poplavila mokrota; ravno tako so tudi košena moka, pepel, apno, guano itd. poprej v taki zemlji komaj za pol toliko zdali, kakor zdajajo v drēnaženi zemlji. Kolikšen dobiček je spet to!

8. Drēnaža, če je razširjena po veliko zemljiš, je tudi za človeško zdravje koristna; ter dovratne merzlice, ki so v močirnih krajih domá, so v škocij po drēnaži že skor popolnoma zginile.

9. Drēnaža ne povrača le z dobrimi činzi stro-

ške, ki jih je prizadjala, temuč tudi kapital, to je, vrednost zemljiša za tretjino, večkrat celo za polovico, povikša. (Dalje sledí.)

Občni zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod dr. Strupi je zastran podkovijske in živinozdravniške šole v Ljubljani naznanil zboru, da je lani 15 kovaških podmojstrov (kselov) se umetnega podkovstva in družih živinorejskih in živinozdravniških vednost učilo, poslednjih naukov se je učilo tudi še 5 družih kmečkih mladenčov; v vsem skupej je bilo tedaj 20 učencov, izmed katerih se jih je lani 15 izučenih iz šole izpustilo, 5 jih pa je bilo za ponavljanje prideržanih. V vsem skupej je v preteklih 3 letih njenega obstoja 40 v podkovanju zdravih, napēnih in bolnih kopit in v mnogih družih živinozdravstvenih znanstvih dobro podučenih iz te učilnice na deželo šlo.

Iz družega naznanila, ki ga je gosp. dr. Strupi, kot oskerbovavec družbenega verta, zboru predložil, se je zvedilo, da lani in letošnjo pomlad se je blizo 13.000 murv iz tega verta deloma za plačilo, deloma brez plačila oddalo; izmed teh je čez 4000 murv šlo na Štajarsko, kjer jih je gosp. dr. Hlubek več poleg železnice zazadil. Reči se mora, da ene feta sēm se je na družtvenem vertu murvinih drevēs sila veliko izrejevalo; vsako drevó je kapital, ki bo kadaj deželi dobiček donasal, ko se bojo naši rojaki še bolj zdramili in spoznali, da se pridelovanje svile (žide) dobro splačuje. — Veliko manj kakor za murve, je pa vert na Poljanah zavolj preslabe zemlje za sadno drevje vgoden, ktera ima le to dobro, da iz tega verta drugam na bolji svet presajene drevesa se dobro sponasajo.

Iz družih od gosp. dohtarja iz tega verta naznanjenih skušinj se je zvedilo: da sta se lani tako imenovani Jeruzalemski ječmen in Koroški gorski ovēs kaj dobro obnesla, uni je dal šestnajsterno, ti osemnajsterno zerno; — namest krompirja močno priporočovani sad pod imenom „ullucus tuberosus“ je taka malopridna stvar, da se mu zamore po pravici reči: Učēz! pojdi rakom žvižgat; — krompir vsih sort je gnjil tudi lani na vertu, pa vendar ne tako zlo kot prejšni dvē leti; — močno čislana sibirski pesa, ki jo je družba nalaš iz Presburga naročila, se scer lani na tem vertu ni debela pridelala, al lani ni bila ne za repo ne za peso posebno dobra letina; to pa se že zamore reči, da je ta pesa, po vsih tukajšnih skušnjah tudi družih kmetovavcov, ki so jo sadili, posebno sladka, mehka in prijetnega okusa. — Kolikor se iz verta zamore semen oddati, jih vsak dobí, kdor se na gosp. oskerbnika oberne. (Dalje sledí.)

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl., po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 28. maja 1853.

List 43.

Rodovitnost zemlje povzdigniti po drēnaži.

(Dalje in konec.)

„To je pač vse lepo in dobro, kar ste nam v hvalo drēnaže tako na tanjko razlagali, povejte nam pa sadaj tudi: koliko pa veljā ta reč? bojo naši bravci prašali. To je zares važno vprašanje, ker dobra reč tudi ne smē predraga biti, da se je lotijo gospodarji.

Tudi o tem bomo resnico govorili, se vē, da po skušnjah družih dežel, ker domačih še nimamo. Res je, da stroški drēnaže niso ravno majhni, al kapital, ki se na tako zboljšano zemljiše naloži, tako dobre činže donaša, da o malo letih je vēs poplačan, — le enkrat se za to denar izdā, s tem pa se zemljiše tako zboljša, da je še enkrat več vredno, kakor je popred bilo. Na take činže kapitale nakladati ni nadloga, ampak je sreča kmetijstva.

Po različnosti zemlje pa so stroški enkrat manjši, drugikrat višji. Na Štajarskem zneso stroški za en oral (joh) zemlje v vsem skupej okoli 27 fl. Na Českem — pravi „tednik česke kmet. družbe“ — pride drēnaža enega sežnja (klaftre) z vsem okoli 7 krajc., enega orala na 22, tudi 24 fl., tū in tam tudi nižji. Na njivah Wittingauskih kneza Schwarzenberg-a so se stroški drēnaže že prvo leto poplačali.

Kaj pa enkrat položene cevi ne prizadevajo več stroškov? Na to vprašanje zamoremo odgovoriti: da skoraj nič več.

Če je drēnaža dobro in terdno napravljena bila, ni več drugega dela potreba, kakor da se včasih pogleda: ali vtoki in iztoki niso zamašeni, in da se trebijo, če je potreba. To pa vsak vē, da se tudi hiša podere, če je nemarno zidana bila; taka se zna tudi drēnaži primeriti po nemarnosti ali nečimernosti; takrat se vē da bojo stroški poprave veliki.

Kdaj pa je nar boljši čas drēnažo si narediti? To se ravna pri vsakem gospodarstvu po okoljsinah njegovih. Na Angleškem jo delajo nar raji pozno poleti. Vselej je pozno poletje za tega voljo nar pripravniši čas za napravo drēnaže, ker je zemlja tisti čas nar bolj suha in terdna. Ker pa imajo kmetje takrat nar več dela, so prisiljeni že poprej jo narejati.

Njive je nar bolj prav takrat drēnažiti, kadar so z deteljo ali kakošno drugo živinsko pičo obsejane bile, tudi na praho ali sterniše je dobro. Iz tega se vidi, da se ne da vse na enkrat drēnažiti, ampak poredoma vsako leto nekaj.

Naši bravci bojo poslednjič še prašali: kako pa se delajo okrogle drēnažne cevi?

Za to izdelovanje cevi je potreba mašine *). Delajo se pa iz navadne glīne, iz ktere se opeka (cegel) dela, ki pa ne smē zmešana biti s kamnjem, sicer se mora prav skerbno za to rabo pripraviti. Na Angleškem imajo posebne mlīne in zmleto glīno skozi rešeto čistijo. Ena mašina naredi na dan 8000 do 10.000 cevi po čevlju dolzih. Cevi se žgō kakor opeka v navadnih opečnicah, ali pa v pečeh, ki so nalaš za-nje narejene bile po podobi lončarskih peči. 2 do 4 dni ostanejo cevi v peči. 1000 cevi veljā od 10 do 13. gold., kakor je dnina delavcov in pa cena kurjave nižji ali višji. —

In tako smo končali to razlago. Naj bi naši umni kmetovavci, ki imajo več posestva, in cele soseske združene, ki imajo za drēnažo pripravne zemljiša, po vrednosti cenili ti zboljšek zemljiš, kteri je tako važen, da je angleška vlada prostovoljno svojim deželanom trideset milionov goldinarjev ponudila, iz kterega zaklada tisti kmetovavci, ki nimajo dosti premoženja, posojila proti temu dobivajo, da jih v izgovorjenih obrokih (brištih) poplačujejo. Če nam je taka veličanska pripomoč, ktero angleška vlada kmetijstvu ponuja, od ene strani živa priča koristnosti drēnaže, zamoremo v poterjenje tega še od druge strani povedati, da kmetovavci na Angleškem, kteri v najem (štant) jemljejo zemljiša, vselej o tem prvo vprašanje zastavijo: „je li zemljiše drēnaženo?“ Če ni, ga ne vzamejo ali le za veliko nižji najemšino.

„Novice“ pa so vesele, da jim je bila priložnost dana, prvim v ti važni prekucii zemljiš, ktero bojo še le naši sinovi in vnuki prav po vrednosti čislali, spodbadljivo besedo kmetovavcem slovenskim govoriti.

Občni zbor kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

V 10. razdelku zbornih pomenkov so prišle sledeče reči na versto:

Gosp. Anton Galle, vlastnik Bistriške grajšine in predstojnik podružnice Ljubljansko-Verhniške, je naznanil zboru: s kakošno silo se pokončujejo gojzde po tistih hribskih nadolih, ki blizo železnice ležē, ker zlasti veličanske dela poleg Barovnice za cegel in apno veliko lesa potrebujejo, in tako tudi v teh krajih od tedna

*) Na Štajarskem je taka mašina v Lanahu; za Krajnsko jo je naročil, kakor smo že povedali, gosp. Janez Baumgartner, ki ima velike opečnice (cegovnice), kjer se bojo omenjene cevi naprodaj delale.